

A FILANTRÓPIA

ÍRTA BALLA ANTAL DR.

A filantrópia alapja a részvét, ez a nehezen kifejezhető és eddigelé tudományosan kellőképp meg nem világított érzelem. A részvétet próbálta elemezni Freud is, a pszichoanalízis nagymestere, de eredménytelenül, Schopenhauer pedig egyszerűen mint meg-lévőt konstatálja. Annyi megállapítható, hogy a részvét érzelve megnyilvánul az emberben már a társadalmi fejlődés legkezdetlegesebb fokán, a törzsrendszer korában s később az összetettebb, magasabb fejlettségű társadalmakban tudatosává válik és ez szolgál az emberbaráti vagy filantrópikus tevékenységnek alapul. Ha meg tudnánk tüzetesen magyarázni a részvét fogalmát, legelőször azt a kérdést kellene felvetnünk: velünk született individuális jellegű érzelem-e, vagy pedig az egyéntől szinte függetlenül, a társas-élet folyamán fejlődött. Valószínű, hogy kellő analízis után ennek az érzelmenek lényegét is csak mint társadalmi jelenséget tudnánk megmagyarázni, amely más érzelmekkel együtt (mint például a vallás és az erkölcsiség) individualizálódott.

A részvét legegyszerűbb megnyilvánulása az, hogy megbecsülöm másban is az egyént; emberi fajtám lealacsonyításának tartom azt, ha látom mások baját s megalázva érzem magam emberi méltóságomban a nyomor és szenvedés láttára. A legvalószínűbb, hogy a részvét nem egyéni, hanem társadalmi eredetű és nem egyéb, mint a társas összetartozandóság érzése. Az ember társaslény, mint már Aristoteles meghatározta s a nagy közösséghez való tartozandóságból származik, – mint a szociológiai kutatások kimutatták – érzelmeinknek, cselekvési módjainknak, mindennapi magatartásunk szabályainak igen nagy része. A részvétnak ezt a kezdetben, a társadalmi fejlődés alantasabb fokán még egészen primitív érzelmét emelte erkölcsi parancsá a kereszténység, amidőn ezt mondja: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.” Krisztus erkölcsi parancsa annyit jelent, hogy másban is az egyént lássam és hogy embertársainkban szeretnünk és becsülnünk kell önmagunkat. Az erkölcstörténet azt mutatja, hogy a részvét érzelve fejlődik az emberekben a kultúra előhaladásával. Bennünk, a XX. század embereiben, sokkal több részvét van, mint az ókor emberében volt, sokkal több ma a részvét, mint a középkorban vagy mint száz esztendővel ezelőtt. Mai filantrópikus intézményeink, a sok kórház, a gyermekeket védő, a szegényeket gyámolító, a nyomort enyhítő intézmények csaknem ismeretlenek voltak az ókorban és nagyrésztük ismeretlen volt a középkorban is. A részvét terjedésében kétségkívül része van a nevelésnek és részük van az egyházaknak is, amelyek híveiket emberszeretetre tanítják. A részvét, amely legmagasabb fokon keresztényi irgalommá és emberszeretetté magasztosul, alapja annak a társadalmi tevékenységnek, amelyet általában filantrópiának neveznek. A filantrópia fogalmát ennek az alapján nem nehéz meghatározni.

I.

Filantrópiának nevezünk általánosságban minden olyan emberi cselekvést, amely embertársaink javának előmozdítását és szenvedéseinek enyhítését szolgálja. Ha így általánosságban fogjuk fel a filantrópia lényegét, akkor filantróp mindenki, aki vállalatot alapít azért, hogy embereknek kenyeret adjon, aki új eszközöket talál fel, amelyekkel ember-

társait vagyonosabbá teszi; filantrópok voltak azok a természettudósok és orvosok, akik feltalálták a különböző betegségek szérumait, filantrópok voltak azok is, akik feltalálták a modern forgalom és közlekedés eszközeit. Szűkebb, megszorítottabb értelemben a szegények, a szűkölködők, az ügyefogyottak, a gyámoltalanok, a gyermekek támogatását nevezzük filantrópiának.

Az most már a kérdés, kik a szegények?

Szegénységnek általában azt a jelenséget nevezzük, amikor az emberek élelem, lakás és ruházkodás tekintetében nem tudják kielégíteni minimális szükségleteiket. Ebből a felzárkózás meghatározásból látjuk, hogy a szegénység egészen relatív fogalom. A létminimum ugyanis országok, népek, fajok, éghajlati viszonyok, de társadalmi osztályok szerint is változik. Egészen más az intelligencia létminimuma, mint a tanulatlan munkásé vagy a gazdasági cselédé. A tanult munkás természetszerűleg magasabb létminimumra törekszik, mint a tudatlan és egészen más a létminimum az Egyesült-Államokban, mint például nálunk Magyarországon.

Az Egyesült-Államok ipari munkásainak a létminimuma ma már legalábbis kétszobás, kényelmesen berendezett lakás, átlag napi öt dollár kereset, sőt ehhez a létminimumhoz hozzátartozik az utóbbi esztendőben az autó, amelyen a munkás munkahelyére jár, hozzátartozik pár ezer dollár bankbetét. Az átlagmunkás életszínvonala az Egyesült-Államok területén nálunk Magyarországon az ötödik fizetési rangosztályba tartozó, méltóságosnak titulált köztisztviselőkének felel meg. Látjuk tehát, hogy egészen más a szegénység fogalma az Óceánon túl, mint ideát, Középeurópában. A szegénységnek korrektebb meghatározása tehát az volna, hogy a szegények olyan egyének, akik egy adott társadalmi helyzetben nem tudják elérni munkájukkal, vagy természeti fogyatkozásaik vagy bármely más gátló körülmény miatt, az általános megszokott létminimumot.

A szegénységet, mint társadalmi vagy mint tömegjelenséget pauperizmusnak nevezzük. A filantrópia egyik főfeladata nem az egyénenként, szórványosan jelentkező szegénység, hanem a társadalmi jelenség: a pauperizmus ellen való küzdelem. Ez a pauperizmus kétségkívül minden időben, minden országban megvolt, de nem volt annyira kirívó és érzékelhető, mint a legújabb korban. A középkorban a nagy tömegek nyomorúsága, a koldulás, a csavargás általános megszokott jelenség volt, az újkor azonban az individualizmus korszaka s az újkori individualizmussal együtt járt a tömegek öntudatra ébredése és igényeik emelkedése is. Minthogy korunk általános jellemző vonása nem az askétizmus, mint a középkorban volt, hanem az anyagi jólétre, sőt anyagi élvezetekre való törekvés, a nyomorúságban sínylődő tömegek a szegénységet rettenetesen érzik. A középkorban a szegénységet az emberek nem érezték úgy, mint ma.

A liberális gazdasági iskola apostolai azt hitték, hogy a gazdasági szabadverseny, amely sok új életlehetőséget fog teremteni, meghozza a szegényügy megoldását is. Éppen ellenkezőleg történt: az ipari forradalom Angolországban, Franciaországban, Belgiumban, majd később Németországban, a legalacsonyabb néposztályokat szegénységbe döntötte. Az emberi szánalom és a részvétel természetesen igyekezett enyhíteni a nagyvárosi lakosság nyomorán. Angolországban már 1601-ben, Erzsébet királyné korában megalkották a szegénytörvényt, a XIX. század első évtizedében pedig megalakult előkelőségekből a népbáratok társasága (Society of friends of people), amely felemelte szavát az alsóbb néposztályok kiuzsorázása, főleg a női és gyermekmunka ellen. Ez a befolyásos politikusokból álló társaság enyhítette is Angliában némileg a szegényebb néprétegek nyomorát. Nagyjában angol mintára s angol eszme után alakultak a kontinens különböző emberbaráti intézményei is, amelyeknek rész-

letes ismertetésére ezen a helyen nem szándékszunk kiterjeszkedni. A szegénységet azonban mint jelenséget, kiküszöbölni ezideig sem társadalmi tevékenységgel, sem egyéni jótékonyossággal, sem állami beavatkozással nem sikerült. A szegénységnek ugyanis mélyebb okai vannak. Magát a pauperizmust a mai társadalmi rend, a kapitalista világrend rovására írni nem lehet. A szegény emberek száma legkisebb az északamerikai Egyesült-Államokban, a modern kapitalizmus klasszikus hazájában, a tömegnyomor, a koldulás, az alsóbb néposztályok ijesztő nyomora sokkal nagyobb Keleten, ahol a modern kapitalizmus kezdeti korszakát éli és nagyobb volt a tömegnyomor a mai gazdasági rend kialakulása előtt. Első felületes szemléletre azt látjuk, hogy a tömegek jóléte az általános műveltséggel: az írni és olvasni tudás kiterjedtségével kapcsolatos. A parasztok nyomora a régi cári Oroszországban volt a legnagyobb; a statisztikusok kimutatták, hogy a köznyomor sokkal kisebb Olaszországban például északon, ahol a lakosságnak csak kis része analfabéta, mint délen, elsősorban Szicíliában, ahol az analfabéták száma a háború előtt a hetven százalékot is elérte. A pauperizmus sokkal kisebb mértékű Németországban vagy Hollandiában, ahol minden ember tud írni, olvasni, mint Spanyolországban vagy Portugáliában, ahol a népesség nyolcvan százaléka írás-olvasástudatlan.

A szegénység okai sokfélék. Itt csak a szembetünőbb okokra hívhatjuk fel a figyelmet. Vannak okok, amelyek a testi szervezetben gyökereznek. Az emberek egy része csenevész, nyomorék vagy korlátolt tehetségű s ezért nem állhatja meg helyét az egészségesekkel való versenyben. De az épkezű, egészséges egyének között is vannak alkalmazkodni nem tudók: lusták, renyhék, dolgozni nem akarók. A mai szabad verseny, különösen gazdasági válságok idején, igen sok embert dönt nyomorúságba. A szegénység oka tehát, az egyéni okon kívül, lehet környezetbeli is. Minden társadalmát érhetnek előre nem látható csapások, ilyenek az elemi csapások, szárazság, földrengés, áradás, társadalmi csapások, például háború. Hozzátehetjük még, hogy a szegénység nincs társadalmi osztályhoz kötve. Minden rétegből, az intelligens osztályokból, a plutokratákból, gazdákból, kereskedőkből lezuhanhatnak egyesek a legkétségbeejtőbb szegénységbe önhibájukból vagy önhibájukon kívül.

Ezzel a vázlattal nagyjából kimerítettük a szegénység lényegét, most már az a kérdés, miért van szükség filantrópiára és mi a filantrópia feladata?

II.

Miért van szükség filantrópiára? A középkorban, amikor a szegénységet nem bajnak, hanem nagy erénynek tekintették, a filantrópia alárendelt jelentőségű volt. A kor ideálja Assisi Szent Ferenc, aki vagyonos ember volt, de szétosztotta mindenét a szegények között, szörcsuhában járt, mezítláb és lemondott az élet összes nélkülözhető szükségleteiről. A protestantizmus, mint azt Laveleye belga tudós és Max Weber, a kitűnő német szociológus kimutatták, nem vetette meg az anyagi világot. Az angol puritanizmus, amely a modern kapitalizmus erkölcsi bázisait nyújtotta, arra törekedett, hogy az anyagi világban való munkálkodást egybekapcsolja az isteni kegyelem eléréseért való munkálkodással. A puritánok ezért szükségesnek tartották a vagyonszerzést. Attól az időtől fogva, hogy az anyagi jólét az embereknél életelvvé változott, égetővé vált a szegénység problémája. Az említett angol törvény keletkezése óta a tudósok, közgazdászok, szociológusok, törvényhozók rendkívül sokat foglalkoztak a szegénység kérdésével és töméntelen papirost fogyasztottak annak a kérdésnek megvitatására, hogy milyen úton-módon lehetne a szegénységet a világból kiküszöbölni. Van egy szélsőséges, de említésreméltó álláspont, amely a kérelhetetlen szabadversenyt

hirdető manchesteri liberalizmus terméke. Ez az álláspont azt mondja, hogy jótékonyagra, filantrópiára szükség nincs. Mert mi az élet? Kérlelhetetlen verseny, tehát falhoz kell szorítani a gyengéket. A természet törvénye az, hogy elhulljon a társadalom ocsúja. A jótékonyág, filantrópia szerintük meddő, sterilis foglalkozás, inaktív és csak a koldusok, csavargók, a dolgozni nem akarók számát növeli. Félre kell dobni minden filantrópiát, el kell nyomni a gyengéket, hogy hadd érvényesüljenek az erősek.

Ez a felfogás össze nem egyeztethető az európai civilizált népek keresztény moráljával, amely a felebaráti szeretetet hirdeti és nem tűri meg, hogy emberek szükségét lássanak. De a tanulság alap gondolata is téves, mert az élet kérlelhetetlen szabadversenyében nem mindig a legjobbak válnak ki és nem mindig a selejtesek maradnak alul. Meg kell még gondolnunk azt is, hogy rengeteg áldozata van a mai forgalomnak és ipari rendszernek, amely ilyenformán önhibájukon kívül juttat épkézláb, erős, egészséges embereket nyomorba. Ezeket is eltapossuk? A gondolat már magában embertelenség. Erre az álláspontra még a régi pogányság sem helyezkedhetett. Rómában a szegény nép ingyen gabonát kapott. Koldusok a legrégebb időben is voltak, kiknek alamizsnát juttattak embertársaik. A középkorban a szerzetesrendek töltöttek be igen szép filantrópikus missziót; ők alapították Európában az első kórházakat is. Es a szegénység ellen harcolnunk kell azért is, mert az társadalmi veszedelem.

Miért társadalmi veszedelem a szegénység? Azt a kérdéssel foglalkozó külföldi szakirodalom már rég kimutatta.¹

Az orvosi statisztika megállapítja, hogy a szegénynéposztálybeliek általában jóval rövidebb életűek, mint a jobbmódúak, munkabírásuk pedig jelentékenyen csekélyebb. ^Nemzetgazdasági szempontból is fontos tehát, hogy mennél kisebb számban legyenek szegények. Miért tud az Egyesült-Államok például igen olcsón rengeteget termelni? Mert a jómódú, jobban táplált, erős, egészséges munkásnak jóval nagyobb a teljesítménye. A budapesti munkás minden erejének megfeszítésével se tud annyit dolgozni, mint az amerikai. Azt is kimutatta már a statisztika, hogy a munkásosztály általános jólétének emelkedésével a halandósági arányszám csökken. Lausanneban például a háború előtt a gazdagoknál 12.5 volt a halandósági ezrelék, ugyanakkor a szegényeknél 22.5. De egyes nagyvárosokban a munkásosztály halandósága a gazdagokénak háromszorosát, sőt négyszeresét is elérte.

A szegények alantasabb emberi lények; a társadalmi piramis legalját alkotó, alkoholtól, vérbajtól dégénérait egyének pedig valósággal állatemberek. Minden emberi érdek amellet szól tehát, hogy a szegénységet küszöböljük ki a világból. Pszichológusok megállapították, hogy a szegény, pláne a nyomorgó néposztályoknál minden lelki tevékenység: a figyelem, az érzéklet gyorsasága és finomsága, az appercipiáló képesség általában gyengébb. A születési arányszám nagyobb ugyan, de ezt megsemmisíti majdnem a gyermekek halandósága. A szegény néposztály bűne az alkoholizmus, a prostitúció, közülük kerülnek ki a gyengeelméjűek legnagyobb részben, a szegények általában a civilizáció jóval alacsonyabb fokán állanak, mint a jobbmódúak, még akkor is, ha tanulatlanok. Forradalmiságra való hajlam a nyomorgó tömegeknél a legnagyobb, mint Olaszország, Spanyolország, Portugália példái mutatják. A nyomorgók közül kerültek ki eddig az összes forradalmak sanscoulottejai.

A filantrópia szükségességét az említett szélső individualista és manchesteri felfogással szemben, ezenkívül még egyéb tények is mutatják. Valósággal tömegeket tesznek ki azok az emberek, akik a mai technikai civilizációnak és ipari fejlődésnek az áldozatai. Évről-évre mind több áldozata van a vasúti és közúti forgalomnak. A német vasutakon például

¹ L. Niceforo, Les classes pauvres, Paris 1905,

az 1922. évben 3411 ember sebesült meg és 3927 volt a halottak száma. Londonban száz-
ezrekre rúg azoknak a száma, akiket a száguldó autók ölnek meg, hiába rendszabályozzák
meg az automobilforgalmat, hiábavaló a közlekedési rendőrség. A forgalom okozta szeren-
csétlenségek után az ipari balesetek következnek. Ezeknek a száma a védelmi berendez-
kedések tökéletesítésével fogy ugyan, de még mindig igen jelentékeny. Németországban az
1924-iki statisztika szerint az ipar hárommegyedmillió emberéletem követelt. Mennyi áldozata
van még ezenkívül a sportoknak. Mai társadalmi berendezkedésünk tehát termi a nyomort
és ezzel a nyomorral fel kell vennünk a harcot.

A modern filantrópia módjai, eszközei és formái többfélék. Megkülönböztetünk első-
sorban magánfilantrópiát, amelyet egyes emberek gyakorolnak embertársaikkal szemben és
amelynek megnyilvánulási formái a párfilléres koldusalamizsnától kezdve a milliós alapít-
ványokig számtalan sokfélék. Bármily szép és nemes is a magánfilantrópia, nincs túlságos
nagy jelentősége, mert az ilyen rendszertelen segítség a támogatásra szoruló tömegeken nem
segít. A filantrópia másik formája a nyilvános filantrópia, amely lehet szintén többféle.
Lehet *társadalmi* – különböző társadalmi egyesületek, egyházak munkája – és lehet *ható-
ságilag* irányított vagy szervezett: községi vagy állami. Úgy a társadalmi, mint a községi
vagy az állami filantrópia a mindnyájunkban élő filantrópiái érzelmeknek tesz eleget. A nyil-
vános filantrópiának eszközei, módjai és szempontjai szintén nagyon sokfélék lehetnek.
Ezek az eszközök, módok, szempontok, ma is vita tárgyai. Lehetnek olyan módok, amelyek
ártalmasak. Ilyen például az angol szociológusok által kárhóztatott munkaház, Workhouse-
intézmény, amely lealázó a szegényekre nézve.¹

A kérdéssel foglalkozók általában az úgynevezett preventív filantrópiát helyeslik, amely
abban nyilvánul, hogy a szegénységet megelőzzük és a dolgozni tudó szegényeknek munkát
juttassunk. Ki végezhetné a filantrópia munkáját nagyobb sikerrel és szükséges-e törvény-
hozásilag szabályozni a filantrópiát és milyen határig? – ezek vitatott kérdések. Nyugat-
Európában az emberbaráti tevékenységet általában a községek végzik. Az a régi patriarkális
jótékonyság, amely a kapitalizmus kora előtt divatban volt egész Európában, ma már
eltűnőben van s helyébe léptek az állam és a község. Csaknem minden országban szervez-
tek népjóléti minisztériumot abból a célból, hogy egy központi állami szerv irányítsa az
emberszeretet munkáját. Az állam a társadalom hatalmi szerve, joga van tehát beleszólni
ebbe a kérdésbe is. Az állam belenyúlhat a szegényügy rendezésébe addig a határig, amíg
jönak látja; megtilthatja a koldulást, szervezhet, mint a példák mutatják, nagy jótékonysági
akciókat is. Példa erre az a nagy jótékonysági akció, amit a magyar kormány a háború
utáni esztendőben több ízben megszervezett a falvak munkanélküli szegény lakosságának
élelmezése céljából. A közszellem úgy nálunk, Magyarországon, mint Nyugateurópában mind
hathatósabb, messzebbmenő állami beavatkozást követel.

A közjótékonyság megoldási módjai többfélék. Hamburg város volt az első, amely a
szegényügyet centralizálta oly módon, hogy városi ipariskolákat szervezett a szegénysorsú
munkásosztály gyermekei számára, akik az iskolában teljes ellátást kaptak. Az ilyenszerű
községi jótékonysági intézményt állami ellenőrzés alá lehet venni, hogy állandóan meg-
feleljen feladatának. A közjótékonyság nálunk is, meg külföldön is, többnyire a községek
kezeiben van, de oly módon, hogy az állam erős felügyeleti jogot gyakorol. Ki alkalmas
jótékonyság gyakorlására, az állam-e vagy a községek, vagy magánosok, erről sokat lehetne
vitatkozni, hiszen minden attól függ, hogy az intézmények, akár államiak, akár községiek
azok, hogyan működnek, elérik-e céljukat, megvan-e az emberekben a szent cél iránti

¹ Fawcett, Pauperism its causes and remedies, London 1871.

lelkesség, a buzgóság. A világ egyik legszebb filantrópikus intézménye a svájci Vörös-Kereszt Egyesület, melyet a nemrég elhunyt Henri Dunant alapított. Ez magántermészetű intézmény. Lehetnek filantrópikus társulatok, amelyek csak arra valók, hogy ott hiú emberek, hivalkodó előkelő dámák szerepeljenek. Az állami filantrópia ellen azt szokták felhozni, hogy az állam mindent bürokratizál s az állami hivatalnokok aktamolyok, akik éppen ezért alkalmatlanok egy ilyen lelkesedést kívánó feladatkör betöltésére. De az állami is lehet jó. Végeredményben minden az embereken múlik.

A filantrópiának rendkívül fontos és nagy kérdése az, hogy kik részesüljenek jótékony-ságban. Maguknak a filantrópoknak s a különböző filantrópiai intézmények vezetőinek vigyázniuk kell arra, hogy dolgozni nem akaró emberek a jótékony-sággal vissza ne éljenek. Az elhamarkodott és meggondolatlan jótékony-ság igen könnyen demoralizálhatja a tömeget. 1918-ban például a Károlyi-kormány életbeléptette a munkanélküli segélyeket, ami rend-kívül sok visszaélésre vezetett. Százával, ezrével akadtak olyanok, akik kaptak volna mun-kát, de nem mentek dolgozni, mert fáradtság nélkül megkapták a munkanélküli segélyt. A filantrópia feladatát így összegezhetjük: támogatnunk kell legelsősorban a mai élet sze-rencsétlenjeit, akik önhibájukon kívül elvesztették testi épségüket és jutottak nyomorba. Az épkézláb, egészséges egyénekre nézve, ha volna munkaalkalmuk, Luther Mártonnak egy megjegyzése érvényes: „Ha valaki alamizsnát kér tőled, győződj meg előbb, van-e munka-alkalma és akar-e dolgozni; ha azt látod, hogy tudna dolgozni, de nem akar, fogd a legvas-tagabb botot, amely a kezébe kerül és verd el.” Egészséges munkanélküliek támoga-tása akkor jogosult, ha a nyomorúságot szociális okok idézik elő, mint például ma Angol-országban. Azokkal az egyénnel szemben, akik testi fogyatékságuk miatt nem tudják megkeresni kenyerüket, nem kutathatjuk, mi volt az oka szerencsétlenségüknek, ne lépünk fel soha erkölcsbíróknak és ne keressük, miért lett valaki szerencsétlen, mert ez ellenkezik a felebaráti szeretet parancsával. A filantrópia alapvető tétele ez: ember embertársát bajá-ban el nem hagyhatja.

III.

Jól berendezett társadalomban mi szükség van jótékony-ságra? – ezt a kérdést Henry Ford veti fel, a világ legnagyobb ipari vállalatának tulajdonosa, aki ma körülbelül kétszáz-ezer embernek ad kenyeret. Ford azt tanítja, hogyha az az ipari szervezet, amelyet ő meg-valósított s amely ma Amerikában kialakulóban van, az egész földkerekségen elterjed, nem lesz többé szükség jótékony-ságra. A modern ipar ugyanis, mivel a legszélsőbb munka-megosztáson alapul, lehetőséget nyújt arra, hogy a testileg gyöngébbek, a sánták, a bénák, a vakok is ugyanannyi pénzt keressenek, mint az egészségesek. Ezt mondja Henry Ford, akinek valószínűleg igaza van, mert az általa feltalált ipari szervezés előreláthatólag a jövő. De Ford ellen azt az ellenvetést tehetjük, hogy ha a nagyipar foglalkoztatja is majd a testi fogyatékságokban szenvedőket, még akkor is marad egy csomó ember, akik a köz támogató-sára szorulnak, például ha annyira nyomorékok, hogy semmiféle munkát nem végezhet-nek, vagy esetleg lelki betegségben szenvednek. És nem valószínű, hogy belátható időn belül ki lehessen küszöbölni a gazdasági élet periodikus válságait, amelyek mindig megfosztanak a kenyerétől egy sereg embert.

A jótékony-ság mai rendszere ellen valóban sok kifogást lehet felhozni s nagyjából helyesek Henry Ford vádjai. Ford főleg azt hangsúlyozza, hogy a mai hivatásos filantrópia, amely nem munkaalkalmakkal, hanem direkt segéllyel akar segíteni az arra szorulókon, üzle-tessé válik és csak az emberi hiúságot szolgálja. Másik nagy árnyoldala az alamizsnaosztás-

nak szerinte az, hogy arra nézve, aki elfogadja, megalázó, de nem kevésbé sérti emberi méltóságában az adományozót is. Ezek a vádak nagyjában igazak, ezért a filantrópikus tevékenységet kétségkívül reformálni kell. A filantrópia reformjának többféle módja van, mert kétségtelen az, hogy a mai társadalmi, egyesületi és az állam által ellenőrzött és irányított jótékonyág igen sok visszaélésre vezet.

Segítenünk kell, mint már az előbbieken mondtuk, először azokon, akik nem tudnak dolgozni, másodsorúak akik önhibájukon kívül munkát nem kapnak. Ezek tudniillik a részint természetes okból, részint társadalmi okból szegénysorsúak. De a szegénysorsúaknak van még egy harmadik kategóriája is, ezek pedig a lusták, a hivatásos munkakerülők. Ezeket feltétlenül ki kell rekeszteni minden, úgy állami, mint társadalmi és egyéni jótékonyági akcióból. A lustaság az európai társadalom bűne, amelyet Amerika nem ismer. A mai technikai civilizáció kezdete előtt a lustaság és tétlenség általános volt egész Európában. Ma már nagyon nehéz elképzelni, hogy a tétlenség, a henyélés, a semmivel nem törődés valamikor Európában általános életelv volt. Az emberek rendkívül kevéssel beérték, a régi céhrendszerbeli ipar keveset produkált s Európa népességének egy jelentékeny része, a polgári réteget és a földhöz kötött jobbágyságot leszámítva, nem dolgozott jóformán semmit. A munkát általában a bajjal tartották egyenlő értékűnek. A munka láza és a tevékenység újkori eredetű, mondjuk: polgári erények. Ma a munka tisztelete és megbecsülése általános Európában és annyira benne vagyunk a technikai haladás lendületében, hogy szinte lehetetlen elképzelnünk, hogy a mai európai és pláne amerikai társadalom még egyszer visszazuhanjon a lustaság és a tétlenség korába. Ezt a tényt a filantrópiának is figyelembe kell vennie. Nem szabad tehát a jótékonyággal a lusták számát szaporítani s a parazitizmust növelnünk. És volnának a filantrópiának még más elvei is, amelyek szintén megszívlelendők. A direkt segély és jótékonyág helyett igyekezzünk olyan társadalmi állapotot teremteni, hogy ne legyen szükség csak egy minimális jótékonyágra. Ezeknek a társadalmi reformoknak a sürgetése és megvalósítása a magasabbrendű filantrópia. Ilyenek, hogy csak példákat említsünk, a szociálhigiéné ápolása. Arra kell törekednünk, hogy mennél több egészséges egyéne legyen a társadalomnak, akik nem szorulnak alamizsnára. Egy másik módja volna ennek a magasabbrendű filantrópiának olyan társadalmi reformok végrehajtása, amelyek minden épkézláb ember számára biztosítják a mindennapi kenyeret. Ez Magyarországon igen nehéz probléma. Az amerikaiak könnyen beszélnek; az Egyesült-Államok területe akkora mint az egész Európa és ez a hatalmas terület meg van áldva, szinte kiaknázhatalan bőségben, az összes természeti erőforrásokkal és ezen a nagy területen mindössze százhuszmillió ember lakik. Egy szakértő közgazdász könnyen kiszámíthatná, hogy mennyi természeti kincs, erőforrás és életheletőség esik az emberekre fejenként az Egyesült-Államokban és milyen csekély életheletőség esik Magyarországon. Éppen ezért van szükség Magyarországon a termelőeszközöknek rendkívül racionális átszervezésére. Ezért van szükség legelsősorban egy okosan elgondolt, pénzügyi művelettel és telepítési akcióval kapcsolatos földreformra. A nyomor megelőzését, ellentétben a másik, direkt segélyt osztogató filantrópiával, nevezzük racionális filantrópiának. Ilyen racionális filantrópiára van szükség.

A racionális filantrópia egyik fontos eszköze volna még a nevelés és pedig a hasznos, gyakorlati munkára való nevelés. A Magyarországon divatos intelligenciatenyésztés a gazdaságilag passzív népréteg szaporítását jelenti. Az állam rengeteg középiskolájával és egyetemével gyártja a diplomákat és a diplomásokat természetesen állás nélkül hagyja. Ez a sok-ezerfőnyi állástalan diplomás ember ma jelentékeny részben társadalmi jótékonyágra szorul.

Az ilyen feleslegessé tehető jótékonyosság az inproduktív kiadások szaporodását jelenti. A racionális filantrópiának arra kell törekednie, hogy lehetőleg minden inproduktív kiadást megszüntessen. Fontos követelmény volna még a népnevelés, mert hiszen a statisztikai adatok mutatják, hogy a tudatlan nép általában szegény, azonkívül koldulásra és csavargásra hajlamos, a tanultabb nép pedig jómódú. Itt a népnek a munkára való nevelése szintén a fontos. „A legnagyobb kincs egy nép munkája”, ezt az igazságot már Colbert, XIV. Lajos nagy minisztere felismerte, majdnem háromszáz esztendővel ezelőtt. Egy római konzul ezt írta Alexandria városról: „Civitas opulenta, dives, foecunda, in qua nemo vivit otiosus”. A modern filantrópoknak is ilyen város legyen az eszményük, ne a jótékonyagra fordított összegek nagysága és ne a jótékonyagra szorulóknak száma. Leo Claretie francia szociológus írja a következőket: „A munka által való támogatás kétségkívül egyik legfőbb formája a modern jótékonyásznak. Nem lehet eléggé támogatni az olyan munkát, amikor például nőket azzal mentenek meg az elzülléstől, hogy házitűzhelyüknél kenyérkeresethez juttatják őket”. Kiküszöbölni a szegénységet munkaalkalmak teremtésével; tudatos, nevelő munkával enyhíteni a nyomort: ez a jövődöbeli, helyes alapokon nyugvó filantrópia feladata.